

ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕХАНІЗМУ НЕПРЯМОЇ ПІДТРИМКИ ЗА РАХУНОК КОШТІВ ПДВ НА ПРЯМЕ БЮДЖЕТНЕ ФІНАНСУВАННЯ

Актуальність теми. За умов ринкових відносин доволі вразливою та незахищеною галуззю народного господарства є сільське господарство. Особливо це стосується тих суб'єктів господарювання, які зосереджують свою діяльність на виробництві продукції тваринництва і зокрема молока та м'яса, тому державна фінансова підтримка галузі тваринництва має бути пріоритетною.

Ураховуючи це, повноцінне функціонування сільськогосподарських підприємств потребує державної підтримки, важливим складовим елементом якої є механізм виплати дотацій. Вони можуть надаватись як безпосередньо з бюджету, так і опосередковано, за рахунок залишених на підприємствах податків, тобто податкових зобов'язань, від яких держава відмовилася на користь господарюючих суб'єктів з метою стимулювання їх розвитку.

Постановка проблеми. Підтримка розвитку сільськогосподарських товаровиробників шляхом застосування спеціальних режимів справляння ПДВ в Україні зазнавала численних змін, зокрема пов'язаних із змінами на законодавчому рівні. Одним із спеціальних режимів, що за час свого функціонування зазнавав найбільших змін, є режим виплати дотацій. Цей спеціальний режим з початку свого запровадження (кінець 1998 р.) повністю відмінявся двічі, а потім знову відновлювався.

Законом України від 22.12.2009 року № 1782 — VI (що набув чинності 31.12.2009 р., «Про внесення змін до деяких законів України щодо підтримки агропромислового комплексу в умовах світової фінансової кризи» [1] передбачається альтернативний механізм підтримки сільськогосподарських товаровиробників шляхом переведення існуючого режиму в державну форму зі здійсненням доплат на одну голову корови через спецфонд державного бюджету.

Проте покищо механізм виплати дотацій не змінився, адже коштів на проведення відповідних змін немає. Однак зміна механізму в найближчий час цілком можлива і, зважаючи на це, вважаємо доцільним зупинитися на розгляді особливостей пропонованого механізму підтримки та здійснити наукову оцінку доцільності переходу на інший механізм підтримки сільськогосподарських товаровиробників, що й визначило мету цієї статті.

Аналіз останніх публікацій. Проблема функціонування ПДВ в сфері агропромислового виробництва присвячували свої праці В.В. Березовський, М.Я. Дем'яненко, Д.І. Дема, С.О. Осадчий, Н.В. Сеперевич, Л.В. Синявська, Л.Д. Тулуш, І.В. Кобута,

Н.М. Ущипівська та інші вітчизняні дослідники. Проте не всі питання є вирішеними та дослідженими.

Виклад основного матеріалу. Слід зазначити, що нова запропонована схема дотування виробників молока та м'яса викликала дискусію серед учених-економістів. Так, наприклад, окремі практики вказують на більшу ефективність нині діючої підтримки виробників молока та м'яса порівняно з запропонованою в частині ефективності такої підтримки [7].

Ще одним аспектом є те, що при реалізації норми про перерахування ПДВ м'ясо-молочними переробними підприємствами в спеціальний фонд для подальшої виплати дотацій на одну корову підтримки позбавляться інші напрями тваринництва, зокрема свинарство. За умови підтримки виробників свинини значна їх частина стане збитковою.

Наразі слід відзначити, що запропонований режим підтримки викликає багато питань. Одним із них є незрозумілий розподіл коштів підтримки зі спеціального фонду, а також доля господарств населення.

При здійсненні вищеописаних змін існуючий спеціальний режим виплати дотацій зміниться. Суть основних змін можна згрупувати таким чином:

— розмір підтримки сільськогосподарських товаровиробників не буде залежати від результатів роботи окремо взятих переробних підприємств;

— розрахунок підтримки пропонується здійснювати на одну корову, а не на гривню вартості сировини;

— не передбачена паритетність для виробників різних видів продукції тваринництва. Наприклад, свинарство взагалі випадає з підтримки. Хоча на цьому етапі ця підгалузь тваринництва більш прибуткова, ніж вирощування ВРХ, проте конкуренція зі сторони імпорту, зниження купівельного попиту населення та втрата податкової підтримки можуть суттєво змінити ситуацію в іншу сторону. І в такому випадку, позитивні тенденції в свинарстві можуть дуже швидко нівелюватися, хоча на відновлення знадобиться набагато більше часу;

— централізація коштів з перерахунком через державний бюджет може мати значні негативні ефекти, що можна звести до таких:

— вочевидь, населенню доведеться збирати необхідні документи, які підтверджують право на підтримку, що, звичайно, не всі селяни зможуть зробити (навіть маючи право на отримання підтримки), тобто має місце яскраво виражений бюрократичний фактор;

— викликають сумнів терміни виплати підтримки та її вчасність у зв'язку з централізацією (зараз щомісячно як сільськогосподарські підприємства, так

Порівняльна характеристика підтримки виробників молока та м'яса за допомогою різних механізмів

Показник	Механізм дотування виробників молока та м'яса за рахунок коштів ПДВ переробними підприємствами	Механізм підтримки виробників молока та м'яса за рахунок коштів ПДВ через спеціальний фонд державного бюджету
Економічні викривлення	Не призводить * Формування розміру дотацій здійснюється на основі ринкового механізму	Конкурентне середовище порушується суб'єктивними факторами, зокрема залежність розміру дотацій від адміністративного фактора
Максимальна ефективність витрачання бюджетних коштів	Рівноцінна та своєчасна підтримка обох категорій виробників сировини — молока та м'яса — у живій вазі відповідно до обсягів реалізації продукції на переробку	Підтримка виробників лише ВРХ шляхом здійснення доплат на 1 корову юридичним та фізичним особам
Можливість нецільового витрачання коштів	Мінімальна. Наявна лише для населення	Існує також для населення
Своєчасність надання сум підтримки	Двічі на місяць (авансова виплата, згідно з попереднім розрахунком, та основна сума дотацій, згідно зі спеціальною декларацією на основі остаточного розрахунку)	Здійснення доплат на одну корову на підставі відповідних довідок для фізичних осіб та копії звіту про стан тваринництва — для юридичних

* в ідеальному варіанті (теоретично), на практиці існують певні викривлення

і господарства населення отримують суми дотацій відповідно до обсягів реалізації продукції на переробні підприємства);

— залежність розміру підтримки (для сільськогосподарських підприємств та населення) від суб'єктивних факторів, у зв'язку з її централізацією.

— дискримінація виробників продукції шляхом здійснення розрахунку доплат на одну корову. За цієї умови не враховується продуктивність худоби, що є різною, і, таким чином, від однієї корови може надходити різна кількість молока на переробку. Відповідно суми підтримки в розрахунку на один літр молока за таких обставин суттєво різнитимуться, що є неприпустимим. Цей важливий фактор залишився не врахованим;

— пропонується форма підтримки сільськогосподарських товаровиробників передбачає здійснення доплат на одну голову корови, наявну на перше січня відповідного року, що є прямим спонукальним мотивом не лише не приділяти належної уваги продуктивності худоби, але і її кількості впродовж року. За пропонованої форми підтримки визначальним фактором є наявність корів саме на перше січня (навіть не середньорічний показник чисельності худоби, що було б правильніше).

Оцінка механізмів підтримки виробників молока та м'яса через аналіз основних критеріїв наведена в таблиці 1.

Розмір дотацій формується на переробному підприємстві залежно від результатів його роботи та перебуває під впливом ринкового механізму.

Хоча, слід зазначити, цей механізм підтримки характеризується наявністю певних суб'єктивних чин-

ників, що є нехарактерними для функціонування такого механізму.

Так, наприклад, на практиці спостерігається ситуація, за якої формування ціни відбувається не на конкурентній основі, а заздалегідь розраховується та встановлюється переробним підприємством (особливо щодо ОСГ).

Проте в цій ситуації є завжди альтернатива вибору переробного підприємства сільськогосподарськими товаровиробниками (це стосується зокрема закупівельних цін).

У запропонованому варіанті підтримки виробників молока та м'яса через спеціальний фонд державного бюджету розмір підтримки залежатиме певною мірою, від діяльності переробних підприємств (адже саме ця категорія спрямовуватиме суми ПДВ, належні до сплати в бюджет за реалізовані ними молоко та молочні продукти, а також м'ясо та м'ясопродукти, закуплені в живій вазі до фонду) та подальшого розподілу коштів зі спеціального фонду. Тобто, розмір підтримки буде формуватися під впливом двох складових — переробної галузі та суб'єктивного фактору, розподілу коштів зі спеціального фонду.

Отже, у контексті вищевикладеного, зробимо такі висновки:

— існуючий механізм підтримки виробників молока та м'яса через механізм непрямой підтримки не є абсолютно досконалим. Як ми уже зазначали, він наділений цілим рядом недоліків, які потребують уточнення, доопрацювання та вдосконалення;

— запропонований механізм підтримки виробників

молока та м'яса через спеціальний фонд державного бюджету, на нашу думку, не є належною заміною своєму попереднику. Його впровадження зумовить ще більші економічні викривлення та диспропорції в розмірах підтримки різних суб'єктів господарювання.

З цього приводу слід наголосити, що податкова підтримка сільгоспвиробників не заперечується нормами Світової організації торгівлі (СОТ) і врахована в зобов'язаннях, які взяла на себе Україна, коли вступала до цієї організації [6].

Висновки. Отже, скасування податкових пільг та перехід на прямі державні субсидії — варіант, який буде значно дорожчим і для держави, і для сільськогосподарських товаровиробників з погляду адміністрування, а за багатьма видами продукції підтримка взагалі стане неможливою, зважаючи на обмеження СОТ. Таким чином, слід вважати, що це опосередкований шлях до втрати державної підтримки галузі в цілому.

Тому, на нашу думку, існуючому режиму виплати дотацій переробними підприємствами сільськогосподарським товаровиробникам за видану на переробку молочну та м'ясну сировину альтернативи покищо немає. Практична реалізація пропонованих змін шляхом трансформації нині діючої підтримки виробників молока та м'яса на пряму бюджетну підтримку позбавить галузь єдиної ефективно працюючої системи підтримки та скасованими будуть найбільш дієві заходи державного сприяння аграрному сектору виробництва.

Підсумовуючи вищезазначене, виникає питання удосконалення існуючого механізму підтримки шляхом досягнення: по-перше, усунення будь-яких економічних викривлень та диспропорцій; по-друге, максимальної ефективності витрачання бюджетних коштів; по-третє, мінімальної можливості нецільового витрачання дотаційних сум.

Література

1. Закон України від 22.12.2009 року № 1782 — VI «Про внесення змін до деяких законів України щодо підтримки агропромислового комплексу в умовах світової фінансової кризи». [Електронний ресурс]. — Режим доступу : [http // Ліга](http://Ліга) : еліт Закон Copyright : ІАЦ «Ліга». — 2009. 2. **Постанова** Кабінету Міністрів України від 11.02.2010 р. № 152 «Про Порядок нарахування, виплати і використання дотацій сільськогосподарським товаровиробникам за поставлені ними переробним підприємствам молоко та м'ясо в живій вазі». [Електронний ресурс]. — Режим доступу : [http // Ліга](http://Ліга) : еліт Закон Copyright : ІАЦ «Ліга». — 2010. 3. **Дем'яненко М.Я.** Державна підтримка як фактор забезпечення конкурентоспроможного аграрного виробництва / М. Я. Дем'яненко, Ф. В. Іванина // Економіка АПК. — 2009. — № 9. — С. 3—9. 4. **Тулуш Л. Д.** Проблеми та перспективи функціонування податку на додану вартість в сільському господарстві / Л. Д. Тулуш // Облік і фінанси АПК. — 2006. — №12. — С. 68—74. 5. **Тулуш Л. Д.** Розвиток системи оподат-

кування сільськогосподарських товаровиробників в умовах членства України в СОТ / Л. Д. Тулуш // Облік і фінанси АПК. — 2008. — № 3. — С. 46 — 60. 6. **Кобута І. В.** Аграрна політика підтримки сільського господарства — нові виклики в зв'язку із вступом України до СОТ / І. В. Кобута // Облік і фінанси АПК. — 2008. — № 3. — С. 32—39. 7. **Рынок** мяса и мясopодуктов в Украине // Матеріали українського клубу аграрного бізнесу [Електронний ресурс] / Офіційний сайт. — Режим доступу до джерела : [http : // agribusiness.kiev.ua/uk/analytics/1262012288/](http://agribusiness.kiev.ua/uk/analytics/1262012288/)

Прокопчук О. Т. Трансформація механізму непрямой підтримки за рахунок коштів ПДВ на пряму бюджетну підтримку

Розглянуто особливості пропонованого механізму підтримки виробників молока й м'яса та здійснена наукова оцінка доцільності переходу на інший механізм підтримки сільськогосподарських товаровиробників. Установлено недоцільність такої трансформації та визначена необхідність удосконалення існуючого механізму підтримки сільськогосподарських товаровиробників переробними підприємствами за рахунок коштів ПДВ.

Ключові слова: спеціальні режими, державна підтримка, ПДВ, механізм дотування.

Прокопчук Е. Т. Трансформація механізму косвенной поддержки за счет средств НДС на прямую бюджетную поддержку

Рассмотрены особенности предлагаемого механизма поддержки производителей молока и мяса и осуществлена научная оценка целесообразности перехода на другой механизм поддержки сельскохозяйственных товаропроизводителей. Установлена нецелесообразность такой трансформации и определена необходимость усовершенствования существующего механизма поддержки сельскохозяйственных товаропроизводителей перерабатывающими предприятиями за счет средств НДС.

Ключевые слова: специальные режимы, государственная поддержка, НДС, механизм дотирования.

Prokopchuk E. T. Transformation of the mechanism of indirect support due to means of the VAT for direct budgetary support

It is considered features of the offered mechanism of support of manufacturers of milk and meat and the scientific estimation of expediency of transition to other mechanism of support of agricultural commodity producers is carried out. Inexpediency of such transformation is established and necessity improvement of the existing mechanism of support of agricultural commodity producers by the processing enterprises due to means of the VAT is certain.

Key words: special modes, the state support, the VAT.

Стаття надійшла до редакції 29.04.2010

Прийнято до друку 30.04.2010